

Družbena mobilnost v EU

Uvod

Državljeni in vlade držav članic EU so vse bolj zaskrbljeni, da bodo imele mlajše generacije prvič po več desetletjih manj možnosti za družbeno mobilnost navzgor kot prejšnje generacije. Tako zaskrbljenost izražajo tudi tisti z nizkimi dohodki in pripadniki srednjega razreda. To poročilo prinaša nova spoznanja za razpravo o družbeni mobilnosti v državah članicah EU in predstavlja nove dokaze o vzorcih medgeneracijske družbene mobilnosti. V njem je preučeno, v kakšnem obsegu družinsko ozadje v zadnjih nekaj desetletjih določa možnosti ljudi za družbeno mobilnost. Opredeljuje ključne ovire za družbeno mobilnost in vsebuje pregled politik, namenjenih spodbujanju družbene mobilnosti navzgor in enakih možnosti, zlasti na področjih varstva otrok, zgodnjega izobraževanja, šolanja in trga dela.

V tem poročilu so prvič preučeni vzorci družbene mobilnosti v vseh 28 državah članicah. Obravnavani sta absolutna družbena mobilnost (obseg in narava strukturnih in poklicnih sprememb ter družbenega napredka) in relativna družbena mobilnost (ali „družbena pretočnost“) – možnosti ljudi za prehajanje med nekaterimi poklicnimi razredi. Poročilo za razliko od številnih prejšnjih del na tem področju ločeno analizira kvantitativne podatke v zvezi z vzorci družbene mobilnosti za moške in ženske, pri čemer poudarja vse pomembnejšo enakost spolov. Kvalitativni podatki izpostavljajo najbolj pereča vprašanja v smislu politične razprave, ključne ovire za družbeno mobilnost in politike za spodbujanje enakih možnosti in družbene mobilnosti. V teh analizah se poklicni status upošteva kot ključni kazalnik za merjenje družbene mobilnosti.

Ozadje politike

Strategija Evropa 2020 obravnava družbeno mobilnost zlasti v smislu enakih možnosti: „Poskrbeti je treba, da so koristi in priložnosti prisotne v vsem življenjskem ciklu.“ Evropska komisija je vprašanje pravičnosti uvrstila med svoje glavne prednostne naloge. Tekoče posvetovanje Evropske komisije za evropski steber socialnih pravic izpostavlja negativen vpliv vse večjih neenakosti na družbeno mobilnost, pri čemer kot ključne ovire za

zagotavljanje enakih možnosti opredeljuje neenak dostop do otroškega varstva, izobraževanja in zdravstva.

Z raziskavo so bili opredeljeni naslednji najpogostejši dejavniki, ki spodbujajo razpravo o „pravični družbi“ v državah članicah – družbi, v kateri imajo ljudje enake možnosti za dobre življenjske pogoje in imajo dostop do virov: vse večje neenakosti v dohodkih, omejen dostop do javnih storitev, stalne neenakosti v izobraževanju, prenašanje revščine z generacije na generacijo, močno razširjene neenakosti med spoloma, vključevanje migrantov, nepotizem in korupcija ter naraščajoče regionalne razlike.

Ključne ugotovitve

- Strukturne spremembe (sprememba poklicne strukture in števila prebivalstva v različnih poklicih) so v 20. stoletju omogočile družbeno mobilnost navzgor za tri generacije.
- Nedavno so strukturne spremembe povzročile, da stopnje absolutne družbene mobilnosti med moškimi in ženskami postajajo bolj podobne.
- Stopnje relativne družbene mobilnosti v državah članicah EU so se v 20. stoletju bolj izenačile: bolj so podobne pri skupini ljudi, rojenih v obdobju 1946–1964 kot pri skupini ljudi, rojenih v obdobju 1927–1946. Vendar je pri ljudeh, rojenih po letu 1965, med državami opazna upočasnitev izenačevanja (ali celo povečevanje razlik).
- V šestih državah se družbena pretočnost v treh preučevanih skupinah stalno povečuje, in sicer v Belgiji, na Danskem, Finskem, v Grčiji, na Nizozemskem in Slovaškem.
- V štirih državah je pri skupini ljudi, rojenih v obdobju 1965–1975, opazno zmanjšanje družbene pretočnosti, in sicer v Avstriji, Bolgariji, Franciji in na Švedskem.
- V štirih državah je družbena pretočnost (relativna mobilnost) v preučevanem obdobju ostala stabilna, in sicer v Nemčiji, na Irskem, Poljskem in v Združenem kraljestvu.

- Družbena pretočnost med moškimi se je zmanjšala (zlasti za skupino ljudi, rojenih v obdobju 1965–1975) v Avstriji, Bolgariji, Estoniji, Franciji, na Švedskem in v Združenem kraljestvu.
- Povečala pa se je v Nemčiji in Španiji. Povečala se je tudi v Belgiji, na Danskem, Finskem, v Grčiji, na Nizozemskem in Slovaškem, tj. v državah, kjer je družbena pretočnost visoka pri obeh spolih.
- Družbena pretočnost se je na splošno manj spremenila pri ženskah kot pri moških. Povečala se je v Belgiji, Češki republiki, na Finskem Nizozemskem in v Združenem kraljestvu. Zmanjšala pa se je v Avstriji, Nemčiji, Španiji in na Švedskem.

Smernice politike

Politična razprava o družbeni mobilnosti bi morala biti skrbno zasnovana, da bi lahko razlikovali med absolutno družbeno mobilnostjo in relativno družbeno mobilnostjo ter razumeli, kaj ta pojma pomenita za politiko. Pri razlagi rezultatov raziskave za ukrepe politike je treba upoštevati značilnosti in kakovost podatkov, ocenjevano populacijo in tudi to, kako je mobilnost opredeljena z drugimi metodološkimi vprašanji, saj vsi ti elementi ustvarjajo precejšnje razlike v rezultatih. Glede na ugotovitve, da socialno poreklo še vedno močno vpliva na življenjske priložnosti, bi morali oblikovalci politike na evropski, nacionalni in regionalni ravni priznati njegov pomen in izvajati ukrepe za spodbujanje enakih možnosti za družbeno mobilnost navzgor, tako da bi imeli vsi, ne glede na poreklo, možnost uresničiti svoj potencial.

Poleg tega bi morali oblikovalci politike preučiti kazalnike družbene mobilnosti: za ugotavljanje življenjskega standarda so bili izbrani najpogostejši kazalniki za merjenje družbene mobilnosti, vključno z dohodkom in poklicem. Ena od pomanjkljivosti je, da se nanašajo na ljudi, ki že imajo dosežen določen poklicni ali dohodkovni status. Deležniki bi lahko preučili potrebo po nadaljnji prilagoditvi in nadaljnjem razvoju kazalnikov, ki bi izražali spremembe v zgodnjih življenjskih obdobjih, kot so spremembe izobraževalnega ali poklicnega statusa.

Premislek o kazalnikih družbene mobilnosti: kazalniki za merjenje družbene mobilnosti najpogosteje vključujejo dohodek ali poklic. Deležniki bi lahko preučili potrebo po nadaljnji prilagoditvi in nadaljnjem razvoju kazalnikov, da bi upoštevali spremembe na trgu dela (na primer spremenjeno strukturo zaposlitve in nove oblike zaposlovanja) in širši družbeni razvoj (na primer vse večji pomen bogastva).

Preučitev razlogov za uspeh ali neuspeh pri spodbujanju družbene pretočnosti: šest držav (Belgija, Danska, Finska, Grčija, Nizozemska in Slovaška) je v zadnjih desetletjih uspelo ohraniti visoke stopnje družbene pretočnosti pri moških in ženskah. Z raziskavami bi bilo treba preučiti ključne dejavnike, ki vplivajo na to, in razloge za stagnacijo, ali celo zmanjševanje, pretočnosti v številnih državah (zlasti pri ljudeh, rojenih po letu 1964).

Dajanje prednosti moškim generacije X pri oblikovanju politike: več pozornosti bi bilo treba nameniti zmanjševanju števila življenjskih priložnosti pri moških, rojenih po letu 1964, katerih možnosti so se v številnih državah močno poslabšale. Uvesti bi bilo treba politike, s katerimi bi se ta trend obrnil.

Opredelitev in odprava ovir za enake možnosti: institucionalne ovire se lahko odpravijo z večjo odprtostjo zaprtih poklicnih skupin ali poklicev, zagotavljanjem pravičnega in preglednega dostopa do poklicev in preprečevanjem nepotizma. Hkrati lahko socialne naložbe povečajo enake možnosti, na primer z izboljšanjem kakovosti in pokritosti zgodnjega izobraževanja, zagotavljanjem nadomestnega financiranja za prikrajšane učence in omogočanjem boljšega dostopa do zdravstvenega varstva.

Zagotavljanje, da gospodarsko najbolj napredne države članice svojo politiko še naprej osredotočajo na enake možnosti: družbena pretočnost verjetno ne bo trajno usmerjena navzgor, temveč lahko v večini razvitih držav članic EU stagnira. Te države bi si morale še vedno prizadevati za ohranitev družbene pretočnosti in zagotovitev možnosti za nove prebivalce (etnične manjšine in priseljence).

Organizacija nivojskega pouka za zagotavljanje koristi vsem učencem: zgodnja selekcija in razvrščanje učencev v skupine pomenita potencialno oviro za družbeno mobilnost. Vendar če temeljita na objektivnih standardih in spremljanju, lahko tudi preprečita zgodnjo opustitev šolanja pri otrocih, ki jim šolanje povzroča več težav. Razprava se torej ne bi smela osredotočati na zgodnjo selekcijo kot tako, temveč na to, da je organizirana tako, da imajo od nje koristi vsi učenci ne glede na svoje sposobnosti.

Prizadevanje za zmanjšanje stanovanjske segregacije: koncentracija prikrajšanih gospodinjstev na določenih območjih negativno vpliva na življenjske priložnosti ljudi. Oblikovalci politike, zlasti na lokalni ravni, bi morali več pozornosti namenjati oblikovanju območij z bolj mešano nastanitvijo in različnimi vrstami šol. Tak mešan razvoj lahko ublaži učinke socialnih in ekonomskih neenakosti.

Vključitev družbene mobilnosti v priporočila za posamezne države: ker je splošni cilj družbene mobilnosti spodbujati pravične in enake življenjske priložnosti, je treba pri tem zlasti upoštevati priporočila iz letnega pregleda rasti za leto 2016 v zvezi z naložbami v ljudi in storitve. Priporočila za posamezne države bi morala dosledno obravnavati neenakosti in spodbujati enake možnosti.

Dodatne informacije

Poročilo *Social mobility in the EU* (Družbena mobilnost v EU) je na voljo na naslovu <http://bit.ly/efmobility>.

Za dodatne informacije se obrnite na vodjo raziskav Anno Ludwinek na e-naslovu alu@eurofound.europa.eu.